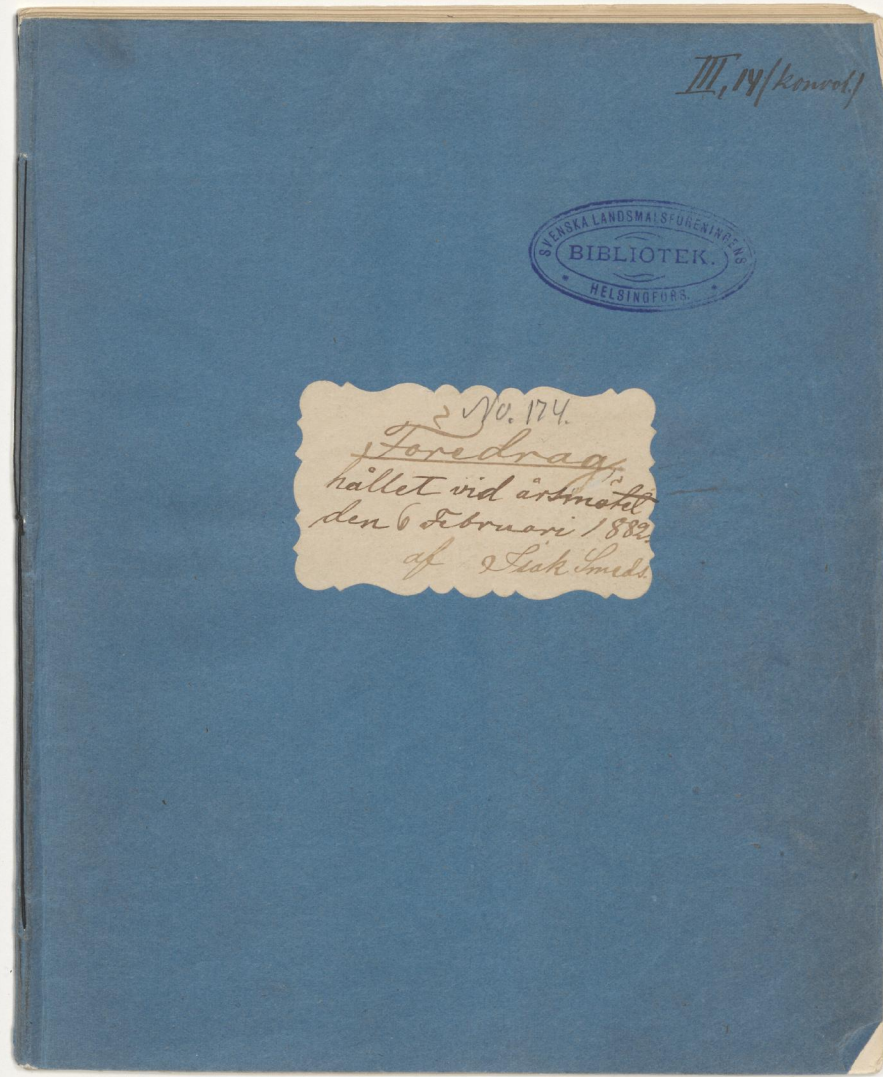
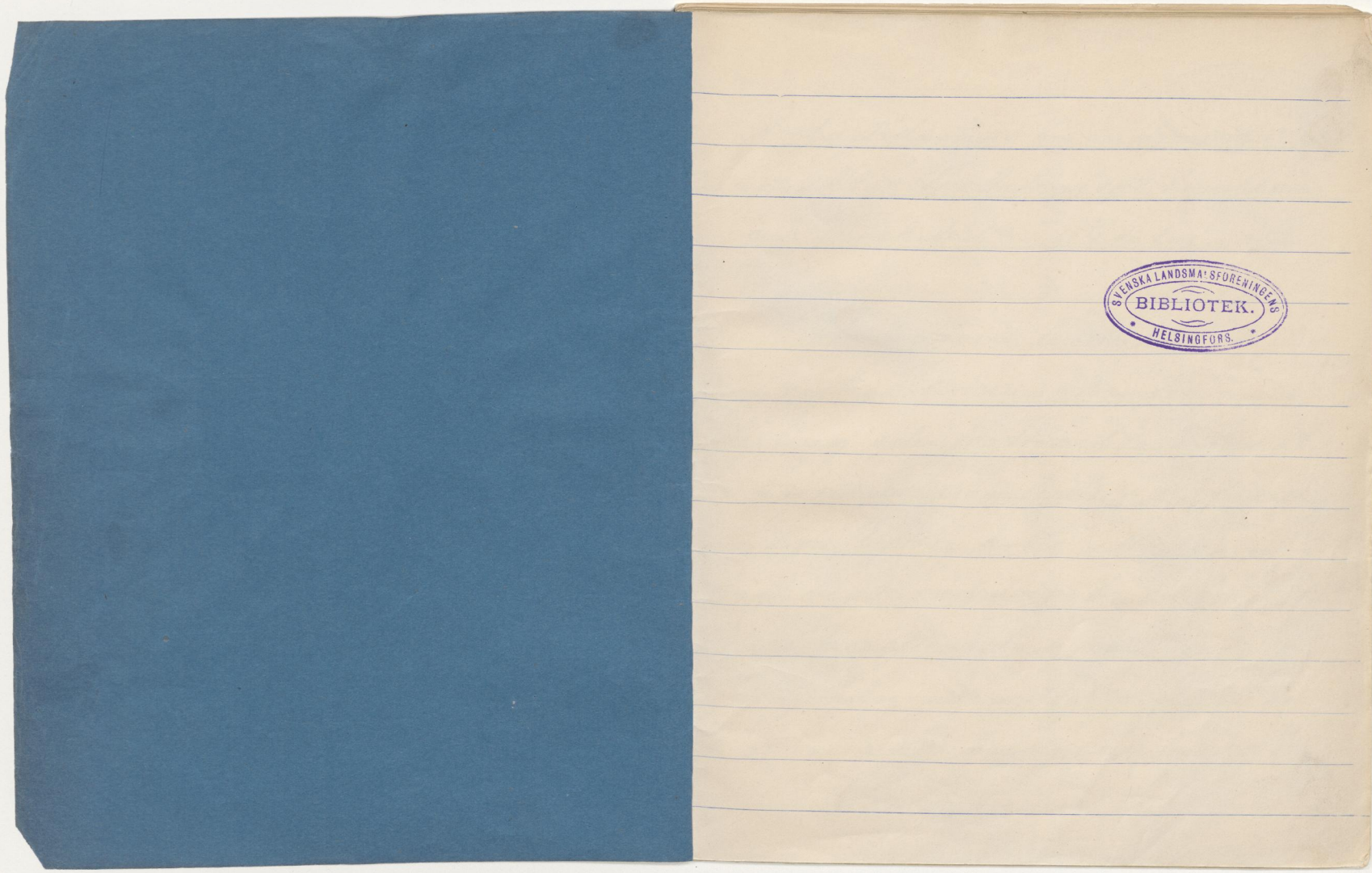

Svenska Landsmätsföreningens
BIBLIOTEK.
Helsingfors.

1
Arshögtidernas firande
svenskt västerbottenskt bondhem
och särskildt i Petäälä.

~~De~~ stora kyrkohögtider
äro viktiga tidpunkter för om-
växling och förströelse i landt-
mannens vanligtvis enformi-
ga lif. Efter årets allmänna
högtider räknar han sin tid
och icke efter den vanliga må-
nadsräkningen, ty Januari-fe-
bruari o. s. v. begagnar han dållan.

i sitt tal, för att närmare be-
 stämma en tidpunkt, ett
 något sker, så och så många
 dagar eller veckor före eller
 efter den och den hylgen, är
 alltid det vanliga *talesätt*
 fets. Därför har han också
 väl reda på, huru många
 veckor det är från den ena
 hylgen till den andra.
 En *hasmoder* säger ike, att
 hennes br. skall bära några
 dag i December, utan till
 "Tomasmess" eller julem.

Andra tider, som äro af vigt
 för den svenske österbottnin-
 gen, när det gäller, att närma-
 re utsätta en tid, äro årsmark-
 naderna och "messorna", dessa
 senare, en kvarleva i spårket
 från den katolska tiden, som
 man hänga både med högtider-
 na och marknaderna. Att fara
 på "Tomasmess" är i österbotten
 lika med att fara på Thomas-
 messornas marknad. Allt hvar
 dag är allmänt namnet "Hylge-
 mess", likaså Mikaelstagen

4.

"Mittelsmess". Vid dessa mes-
sor äro päta åtskilliga före-
ställningar och bruk, af hvil-
ka jag ^{är intresserad} i de nägra af
mig närmare kända.

Vid Tyndelsmessan, som
inträffar ungefär vid mid-
vintern, bör husmodern ha
en hälften af sitt förråd
för kreaturen ~~hvar~~ och
hon skall kunna "ställa ut"
dem ordentligt, så att de sk-
la få höra "gökkyllan" om varen.
Omkring "Ermess" (Erikmes-
sa) sammets genitivändelse har i flä-
med 'mess' sammangett ord samman-
smältit med det detta benämnar.

5

5.

Vanligtvis har man (den starkaste köl-
den och från "Matismess" (Matts mes-
sa) har man att vänta varmen
solsken och blidare dagar. Då begyn-
ner vanligen takdroppet, då man
har nio veckor kvar, tills det
blir öppet vatten. ^{Matis} Detom dagen
från taken neddroppande vate-
ret fryser om natten till ned-
hängande istappar eller "tö-
lar". Därför säger man:

"Matth, med sitt långa skägg
Lockar barnen utom vägg;
Men Erik me snuvur
Kör båten i griffen!"

^{6.} Tid "Fälbermess" plåga barnen
i många bagar sperringar med
bjällor och klockor, för att till-
skänka gifva den instundande
~~somnarens~~ ~~större~~ ~~andamot.~~ Gårning
"Gagerness" / jåkuberriden börjar
man få koka nypotatis. Tid
dessa messor liksom vid "Nittje-
smess" och "Hälgarness" äro för-
knippade ånuru andra föreställ-
ningar och bruk, hvilka jag fram-
ledes här och där skall beröra.
Många dagar finnas afven, vid
hvilka fästes synnerlig vikt,

när det skall sås, skäras, beska-
 ren slängas ut på bete m. m.
 Även ges nog åkt på, hurudan
 väderlek det är natten före en
 dylikt bemärkelse dag, ty det Fro
 skola invärka på, om det skall
 frysa om sommaren eller ej.
 Likadana bemärkelsedagar äro Lex
 a Tiburtius, Urbanius, Thure och Jor-
 cho, Markus och Bartmey (= Bartholome-
 us) m. fl. Dessa åkerbrukens
 och iakttagelser äro hämtade
 från den gamla bepröfvade
 Bondpraktikan och Skylla

En dag på återgång ännu har omgående nämlin
gen Marie på badstugan. Den har allt ännu
sitt katolska namn "Kupperlain" d.ä. på badstuga.

Men här är ej utrymme och tillfälle att främställa i detalj folkets olika uppfattning af de skilda tiderna ^{af} året, och jag skall därför vid fortgången af min skildring hålla mig till de stora ^{äro} högtiderna.

Såväl för bonden som för storgärdaren, för köjans son som för stien är julen den största och gladaste högtiden i året, där för göras till den långa och stora förberedelsen. Den wärdige återbetningen begynner

sina tillrustning för redan 2 å 3 veckor före jul. De flesta göromålen falla likväl på kvinnans lott. Hon måste baka, brygga, byka, putsa och skura allting rent och snyggt. Till jul skall det bakas 'söttabro' (ä en slags limpa), 'smetabro' och 'kärnbrö' (kärnbrö eller 'krusabro'. 'Smetabro' kallas så, emedan det ofärdas eller ofärdas mörgis med smör, och dricka, så länge det är varmt, hvarigenom det får ett brunt utseende. Juldricka skall bryggas kraftigare och bättre, än i

vanligt hvardagslag. Juldagen
 skall också hvar och en ^{hafva} prägenting
 nytt på sig, då han går i kyrkan,
 annars grinar julbocken som
 i nackan. ^{Julaffan} Koppor och andra
 metallkär i huset skola skus-
 ras blanka, för att julbråsons
 sken må falla på dem och gif-
 va dem förmåga att föröka.
 Detta är ett af de många bruk,
 som tykas häntyda på en förmö-
 lida elldyrkan, de gamla nord-
 börrna, från hvilka jag på grund
 dade skäl anser de flesta nu

lifvande i min hembygd härstem-
 ma, och följaktligen många före-
 ställningar och plägseder, leda
 sitt ursprung, ansågo elden för
 helig. I folkets seder träffas ännu
 nu spår af denna förtida tro.
 Så tåger man tydare och förbud
 af elden. Bläser det i veden
 i spiseln, så väntar det storm.
 Sprakar det eldkol af veden
 fram på golvet, betyder det,
 att något näsvidt och hungrikt
 främmande skall komma.
 Ö. t. v. | Förän det nyfödda barnet
 sprakar det eldkol på flickans kläder, då hon står
 vid spiseln och koker kvallpadd, kommer hun-
 nes friare till natten.

lägges ned i badet, sättes ett
eldkol i vattnet. Likaså
förrän det begagnade ^{bad} vattnet
föres ut. Blund de många
bruk, som häntyda på eldkult-
ten, vill jag ännu ^{skillett} nämna
ett, som ~~säger~~ mig litet ^{märk-}
~~ning~~ ^{märk-} ~~vardigare~~. För ett barnfält
en tand, kastas denna bak på
ugnen med ordet: "Lokk."

"Lokk, Lokk ge me en bein
tann för en gulltann, stor
å stark, men aldri sår." I
stället för "Lokk" säges också

"gobb". I detta namn "Lokk" åter
finna vi utan tvifvel den forna
nordiska Lake såsom eldens
gud. Spindeln bär äfven
namnet "Lokk" samt är ett af
de ^{skillett} ~~skillett~~ af hvilka man tager
spådomar och förbådd. Till den
hedniska eldkulten kan dock
så räknas sedan, att före jula-
högtiden med facklor, lyktor
och bloss. Alla hängastna och
morgnar utställas vid hvarje
gård en eller tvänne facklor, eller
också ett lyfjärn med ett bål af tön,
"Ett halster af järn, som ^{skillett} ~~skillett~~ begagnas vid Gustrung eller
stydjande höstid."

d. v. s. tjärved på dessutom, betti
 sig somliga gårdar s. k. julkors.
 Facklorna göras af "kör", d. ä. köpa
 na Tjärvedsticket, af tallar, som
 stått ofbrändade i flera år och varit
 afsedda för tjärubrämningspallen
 också af "inved", d. ä. innersta veden
 af de tallkärar, af hvilka mest
 göras såväl facklorna som julk
 korsen, måtte gårdens unga gossar
 förfärdiga antingen själfa eller
 i samråd med sina kamrater.
 Julkorset utrusta de på flera
 olika sätt. De vanligaste äro de

i kvadratform af 2 eller 3 ^{ramar} innanför
 hvarandra, stundom med ett ^{gammalt} gammalt
 räckshjul eller en halfbåge afverst.
 Både innskrif och utskring ramar
 na äro insatta eller inbarrade s. k.
 skedars och "kanor" parvis om hvar
 andra kring hela korset. "Kanor"
 äro spånar, som uppstälts och lams
 nats kvarsittande i ändan af en trä
 pinne. Öfverst på toppen står oftast
 en "veiftargob", ~~hvilken~~ ^{en} Trädocka, hvars
 armar äro försedda med vingar,
 hvarför han ständigt "veiftar"
 eller slår och dansar för vinden,

Omkring och ned från julfva kors
set hänga små^{små} tallruskar och lubbos.
Nå man ej bestå sig ett så grant
kors, binder man blott några
tallkvistar i ändan af ändan
af en stång med ett tvärs^{tvärs} trä öfver
densamma i form af ett kors, hvil-
ket väl egentligen varit det ur-
sprungliga julkorset. Julkorsets
girona utpresas julaftonen un-
der barnens höga glädje, för
att sedan under helgästerna
och morgnarna tjänst som höga
lyktstolpar för två eller flera kus-
ter. Ställda till lit vara brukligt att utpresas en
tall invid gården, afvissad, men från, så att endast
några kvistar äro kvar i toppen.

Lotta papperslyktor,
 Allmogens barn få ej våga sig
 vid så många och dyrbara julk-
 klappar som herskarnes barn.
 Eldre personer hör man sällan
 befalla sig ^{med} den enligt deras stycke
 be påfängliga seden att kasta
 sin. Barnen ha således ej att vänta
 af sina föräldrar några julkla-
 par. Skulle de händelsevis ^{giva} något un-
 dantag, så gifva de ^{alltid} något nytt
 klädesplagg eller annat, ^{och} för af
 roden. Af sina jämnåriga vänner
 få de ^{därför} de små och enkla julkla-

par, att hvilka de ^{här} glädja sig. Förut hade ^{afven} ungdomen för sed att kasta in julkappar och det enda st hembjörda. Efter slutadt dagsarbete under dagarna före jul, gick ynglingen ^{vanligtvis} till en grann gård, satte sig där vid en murvägg och täljde på sitt ^(faga) ~~modiga~~ ^{modiga} arbete. Detta var vanligtvis ämnat till en rullstol, "linklabb", väfskedskrakor ^{krusor} benstekl, rockblad eller "flaga bra" eller annat nyttigt tarfting, som en flicka kunde behöfva. Dessa föremål

utskutade han och utikar med stjärnor, hjärtan, kors och andra figurer samt lät måla dem med flere brokiga färger. Hvert ena hjärtat gult, det andra grönt o.s.v. Längre ~~hvar~~ ^{man} lart sig att göra toiletter, men begynt köpa sina julkappar, och nu för tiden är det i Petalot bland ungdomen vanmodigt att kasta in. Lilla gängäpar väfde flickorna skoband, virkade tobakspångar och klackdynor, satte på ylleman. Många praf på ^{tränings} tidana, ganska konstfullt gjorda (arbeten) finnas i Studentkårens etnografiska museum.

dukar och gördlar, sålde nattkap
 por m. m. ^{de hvita} Skobanden förvara
 de gossen till sommaren, då
 han framtog dem, för att be-
 gagna dem om sina bylsben en-
 dast om söndagarna. Med de
 röda Tofsarna alltid hängande
 på sidan om benete, invid Tofs-
 sarna var banden ambindade
 med "silfverdräddjar" kring
 flera & 10 stolar. När han då
 hade en Tobakspung i fickan
 med utanför hängande stora röda
 Tofsar och en klacknodd vid

sin stora Norrköpingsklocka med
 duktiga Tofsar ^{bakpa} och nacken, var han
 utrustad som en "Storpojke" borde
 vara, om han skulle betyda nå-
 got i flickornas ögon. I Korsnäs ut-
 ten del af Nöjes ser man ungdomarna gå så klädda.
 Men jag har dragt tillräckligt
 länge vid beskrifningen af jula-
 klapparna ^{och gör} därför att
 tala om öfriga julseder. Kvällen
 före julaftonen går man i jul-
 bastun. Här vill jag omnämna
 en sak, som G. Retyicus i sitt nyligen
 utgifna arbete Finland & Nordis-
 ska museet nämmer. Slätt som

en hypotes, hvilken kan vara värd
 närmare granskning. Han ^{entlar} ~~har~~
 villligen, att finna i fornti-
 den, ~~och~~ de icke haft timrade bad-
 stugor, tagit bad inne i sina
 kottor. Detta kunde väl fördom
 vara fallet hos finnarne, då det
 än i dag ^{kan} ~~finnas~~ någon gång
 i min hembygd. Badstugan ^{nu}
 är "fati mans aptak", användes
 oftast som huskar mot en eller an-
 nan sjukdom. Händer det då, att
 någon är så sjuk, att han ej or-
 kar gå dit, lagas upp en duktig

brasa inne i stugan, den sjuke sät-
 ter sig framför den, så nära han
 tål och öfverhöljes med en fäll eller
 annat, för att sålunda bringa till svett-
 ning.)

På julaftonsförmiddagen opp-
 sättes den stora julgräts grytan, i
 hvilken kokas så mycket gryngrät,
 att det skall räcka öfver alla jula-
 dagarna. Då den mot aftonen är
 fördig kokt, sättes lutpiskgrytan på.
 Ugnen är öfver uppvärmd, för gjeta
 stekets skull och för att pannakor
 skola stekas. För ~~steking~~

24.

24

var ^{det} afven sed för icke längre
 tid tillbaka än att jag minns det,
 att man bredde julhalm på
 golfoet, såsom man sade till
 af den nyfödde frälsaren ⁴ minnysom
 läg på hö och strö. Men där i
 kan spåras ett fornsandinaviskt
^{bruk} minns från hedenhörs Geijer sjun-
 ger om Svegder, en hyätte i Uppig
 lingasagan:

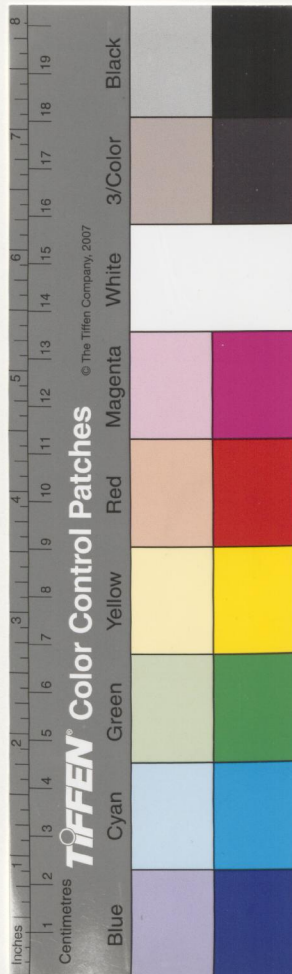
"Lan gata kungastol af hårda
 malmen, Och möt och soenner
 lekte uti halmen."
 Jullekär brukades ^{mera} också, sålänge

Jullek:

25

25.

halmen var i bruk. En docka ^{gjordes} af
 halm, och gassarne försökte sin
 vighet med den. Man stälde den
 att stå på golfoet i halmen och
 lade sig själf med hufvudet fram-
 för den. Nu gälde det att böja sig
 efter den med fätherna och kasta
 den bakom sig. Detta kallades att
 ta julbookerna. Afven täflade man
 i andra lekar, såsom att draga
 slätkäpp, handkäpvet, sitta på en
 halftopsflaska och tråda på en
 nål m. m. På julhalmen hände det
 stundom att alla sofses i en lång

i håg kommas äfven kreaturen.
 Hästerna böra åtminstone få lite
 hafre och juldicka. Någon hus-
 moder finnes eller har åtminstone
 ne finnit, som icke håller glöms-
 mur gårdens skyddande "tongt-
 gobbin" och sätter själf af honom
 en matportion jämte några drö-
 par brännin på ugnen eller på
 der drängen till ris med mat åt
 honom, julnatten har också sina
 märkeligheter, som brännes aht ja,
 det blåser det den natten, betyder
 det höga herrars död. ^{den som vill} Nån firade
 aflidnas andar julen med guds tjänst i
 kyrkan mellan kl. 12³⁰ julnatten.

Nån julår i någon gård julhuset brin-
 na hela natten. Maten lemnas att
 stå på bordet till ^{jul} morgonen, då
 man ater af densamma, förinnan han
 begär sig till kyrkan. Då vördnaden
 går till ~~jämbudet~~ ^{jul}, bör hon se efter,
 huru korna ligga. Ligga de alla åt
 samma håll, kommer säden påföljande
 de sommar att ha en redig skörd,
 men ligga de åt olika håll, kommer
 skörden att till följd af bläst och
 regn bli oredig. Sedan man druckit
 kaffe med en skorpa, och klädt
 sig, ^{och förest sig med en hafsland} begär sig alla till kyrkan.

i en ~~stora~~ skara, i hvars spets
går en fackeltå-are. Vid ankom-
sten till kyrkan nedlägger han
äteritoden af sin fackla, och hvar och
en, som kommer, åker den med kva-
lefvor af sitt blod, så att ^{det} blir en
stor brasa, kring hvilken folket
^{samlas sig} står i ^{en} krets och väntar på första
vingningen. Nå förete byn
en ^{högtidlig} verkligt och skon-
dligt facklar, lyktor och bloss äro
vissa gårdar i fönster illumine-
rade. Det är egendomligt att i
vintermorgonens mörker se det

sa bloss från alla sidor nalkas, åtfölj-
da af munttra och förnöjda kyrkötj-
are. På afstånd synas fackelbloss och
höres bjällerklång och det är i jemning
härligt att betrakta detta enkla skå-
despel. Nest högtidlig är dock själva
kyrkan, sedan kyrkvårdarne och sel-
männen hunnit tända alla lys i
stakar och kranor. Kyrkjusen
uppbaras 2 å 3 från hvarje hushåll af
selmännen, det enda, som åligger
dessa kyrkotjenare för hedern att
de få sitta i en skild bänk fram
i kyrkan. Då man kommer hem från

kökkan, har värdinnan eller hemska
 jam maten i ordning, och man äter med
 strykande appt. Maträtterna äro: stekt
 fisk eller kallt kött som förrätt och
 votsst eller ugnsgröt som andra
 rätt. Jamt stekt skinka till efter-
 rätt. Ännu kan de stekt korv
 en pannkakor ^{som de äro} bit. Juledagen bör
 hvar och en hålla sig hemma,
 men andra dagen är man mera frä-
 mt åka eller vrida "Kaffan" hänner.
 Den nu lefande generationen
 men (ej till). Tredje dag jul är äf-
 ven en hviledag och en riktig festdag
 för både gammal och ung. Tidigt på

morgonen bjuder man sina vänner
 och bekanta på "Kaffepunk" och julen-
 nen. Gästerna bestå af flickorna jul-
 suppen och tvärtom. Så druckes varan
 är bränvin, förfelar det i sin därtill
 på den, som mera begärligt intagit af
 det samma. På aftonen roar sig ung-
 dommen med dans af glädje och lust.
 Och förtärfar någon att festa in på
 fjärde dag jul.
 Nyårsaftonen firas ungefär på samma
 sätt som julaftonen. Maträt-
 terna äro samma desamma, lutfruk och
 gröngröt ^{oftast} af hemska korngryn.

Facklar och lyktor synas öfverallt. Efter måltiden samlas alla kring "Stakkari"-spisen, för att, sedan brasan nedbrunnit, "störas" årsstörja. Störslippen framtages och i densamma smältes blypm tillräckligt smält ^{rostat} ~~fas~~ i en stupa med vatten, under det namnet på den, för hvilken det störst köps utsäges. Efter de former och figurer som blyet bildar vid afkyllningen, utsäges personens öde för det kommande året. En närståande gramligt, betyder det sjukdom eller död,

är det klart åter, lycka och glädje. ov. Första störet slås alltid åt förmågen, då det visar sig, om han är glad eller misslynt. ^{Sedan} ~~Det~~ är utkolnadt i spisen, släpas askan jämn, och om moragonen skola små fjät ~~synas~~, hvilka, om de leda utåt, betyda, att någon genom döden eller bortflyttning skall gå ut ur huset, men leda de inåt, att familjen ökas. Närmorgonen börjar gudstjänsten, hvarför kyrkan antas den dagen är illuminerad. Om det såsom mörkt

värdigt för årstiden någon gång inträffar, att 'Thorin' färdan hördes
 ler 'Thorin' buldrar på nyssda-
 gen, så blir det hett och varmt in-
 stundande sommar. Här vill jag i kort
 hit omnämna, huru det svenska
 folket uppfattar denna mäktiga
 naturföretelse. På det vetgiriga
 barnets fråga, hvad åskan är, svar-
 rar fadren ungefär så: 'Lä ju Gud,
 som kör i mässen. Barnets fader
 läsi kan sedan tillägga, när det
 vill förklara det åt sina barn
 rater, att det är Gud, som kör 'me'
 Då 'Thorin' för att väster ut till sjö, beädrar

37. 37.
 det kold, men far han till lands åter därme.
 en bulderkär i steinråisor"
 Här blifven där mer, säger det: Thorin
 eld Torviddjen slår ner. "Hör det, som är vid
 och stör som en koftman
 ner sju slår i jorden och kommer
 sedan upp en aln i sänder efter sju
 år. Stenredskap, som hittas i jorden,
 kallas "Torviggas" och anses skyddade
 mot eldfara och vara kraftiga vid
 batanlet af spödomar. Enast som
 ras hörde jag berättas i Skidety, att
 man, för att hämma en skogseld,
 hade haft 4 stenredskap eller Torviggas
 bundna vid en häpp och släpat dem
 efter jorden omkring elden. Öfver detta
 land trox ^{idde} elden kunna gå.

Månen i skiftringar och gån noga
 akt på ^{hvar} denna tid liksom afv
 ejes, när det gäller något görande och
 latande. Skall tid en måsfälla la-
 gas, får ej ämmet till den huggas i
 nedan, ty då har den ingen förgä-
 lycka. Spad och skopvlärmen
 Låra huggas i nedan för de i skola
 spericka, löf bör ej ^{lägga} i ^{mycket} ^{om}
 sommaren, ty detta löf faller ^{långt} af och
 gör ej stor nytta.

Mellan nyårs- och trettondagen
 vandrade "stjärnpojken" med
 sin Trettondagstjärna. Men jag

skall nu ej upptaga tiden med att
 beskriva dessa komedianter's upp-
 träden och uttysle.

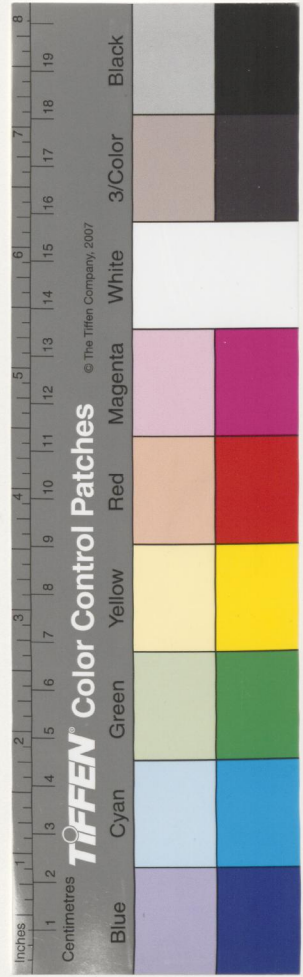
Trettondagen firas ännu med
 ljus i kyrkan i stället. I Portom
 och stadal har man ej ljus i kyrkan
 denna dag, utan i stället andra
 dag jul. Tjugondag skjut dansas
 julen ut med en ^{liten} flicka utstyrd
 till rappbrud. Denna följt en
 fattig flicka, som på detta sätt för-
 söker förtjäna litet. Med bruden som
 har en krans på hufvudet, pärlband
 på halsen och roset på bröstet,
 dansar nu den, som beskagar, och ger
 henne en slant. Det enda, som
 efter tjugondagen ännu påminner
 om julen, äro julkorset, som ick
 nedtagas före fastlagslordagen.
 Nu inträder fastlag^{ens}, som anser
 för en ynneligen helig ^{höll} ^{tid} ^{denna}
~~fastlag~~ föreställning kvar för ana

Det är en gammal folksaga som berättar om en man som var så fattig att han inte hade något att äta. En dag gick han ut i skogen och hittade en stor källa. Han drack vatten och blev fräsch. När han gick hem berättade han för alla om källan. Men när de andra gick dit för att dricka, fann de bara stenar. Det var en trollkarl som hade gjort källan till en fallgrop för de fattiga.

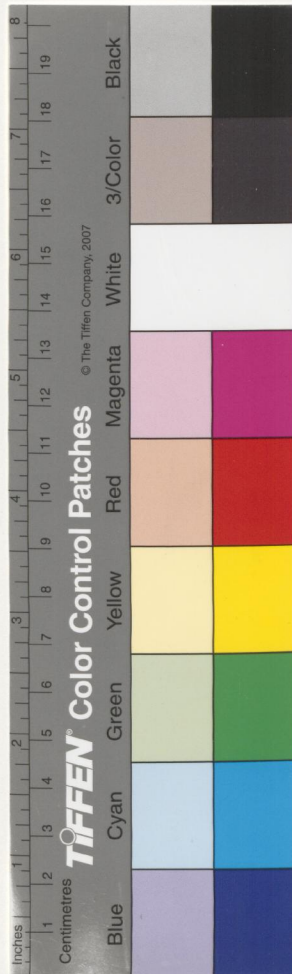
nu som ett minne af den katolska fastetiden. Fastlagstidagen eller "fettisdagen" fastas det åtminstone icke. Då kokas kött soppor och korv som äter ^{om} med en smor. ^{Det är en gammal folksaga som berättar om en man som var så fattig att han inte hade något att äta.} På fastlagsdagen springa också barnen med klockor och bjällror. Då flere pojkar springa i samma skock, kan man förstå, hvilket ljud och skrammel de göra med sig. Till och med någon äldre muntergök fast binder stundom då han far till skogen efter ved, skällor och klockor. Längs efter "reidskagellan". Än andra begär är detta i bruk i sta maj eller på Borgnessodagen. Man skall med klockornas ljud väcka kreaturen ur deras vinterdrömmar. Fettisdagen skall man dricka nio gånger, så ^{spinn} man ej under sommartidens tida af törst. Den dagen bör man ej lugga något, ty komma korva i god tid om morgonen, bora kvinnorna barfotade, beringa "laggen" åt sig.

att trampa på dessa "skörskvättor," blipva de halta. Ej håller fär man spinnna, ~~smida~~ emedan fär en där genom ^{tundfjä} "kringgandjin".
 Påskveckans dagar heta Palm-söndag, kräkmandag, Tränutisdag, askonsdag, skärtorsdag, långfredag och påsklördag. Om de båda namnen, kräkmandag och Tränutisdag, syfta på kräkans och Tränans ankomst, känner jag ej. Men den märkeligaste af dessa dagar är skärtorsdag. Tållmänsket skola signera och ömlagningar'ske på torsdagen, men det som 'lagas om' eller bätas ^{på} skärtorsdagen, blir ovillkorligen friskt. Jag skulle visst här kunna rakna upp en hel mängd signier, men detta hör på sätt och vis icke hit, hvarför jag förbigår dem.
 Under nätterna i dyrmelveckan ströfva trollkäringarna omkring, för att skaffa sig den ut, som de smästa

hafva påsknatten, de praktiska
 va sig ^{ihop} färhus till och med gen-
 om lyfta dörrar och afklippa ut-
 len längs färens rygg och mellan öron-
 men ty på ^{det} stället, få de ej
 klippa. Påsklördagsaftonen smörja
 de sig ur sitt smörjehorn, som de
 ha förvaradt mellan muren och
 väggen, under orden: "Upp o ner
 o angstens vär," och bums bär
 det af på kvaststaken ut genom
 skorstenen. En dräng lurade en
 gång på, då hans matmoder smör-
 de sig ur sitt horn och for ut som
 trollkärning; han blef frestad att
 smörja sig, för att se, hvad värkan
 det kunde hafva. Och genast bar
 det ^{af} hit genom skorstenen, men
 då han ej kommit i någ ordentligt
 utan sagt: "Upp o ner o allstans
 vär," stötte och slog han emot alla
 städes och kom ej att få se ^{hvar} trollkä-
 ring. Detta berättas vidlyftigare på folkemålet och li-
 tet annorlunda.

ringarna samlade. Derassamlings-
 plats är vanligtvis en gammal
 väderskvare, där deras husbonde
 och äfverman ~~uppväger~~ den ull,
 hvar och en samlat. Se då henne,
 som samlat minat! Hon blir
 slagen med "bössmansklobbin"
 i hufvudet. Om hvem denne
 deras äfverman är, har man en
 dunkel föreställning. Några tro
 att det är djävulen, men andra
 mena, att det ej är han, utan nå-
 got annat ondt andeväsende
 och förklara det så, att "han har
 många andra andar, som skadli-
 gare äro än han". Påskmorgonen
 mäste påskkärningarna laga sig
 hem, förän det ringes, annars på-
 la de ner ur luften, hvar de än be-
 finna sig. En kärning, som flog
 som ^{nått} trollkärning, hade en påskmorgon
 försinkat sig, och folket, som gick från

44. Petalar till ~~Kornäs~~ kyrka
sann hemne sittande i skogen bred
vid en stig alldeles uttröttad
och i vanlig människohamn. Då
Petalar kyrka byggdes år 1805, så
skulle detta ha skett redan på 1700
talit. För att få se Trollkärningarna,
skall man på skapstunnen sätta sig
på taket af ett tre gånger flyttadt
hus. Kan man lugnt sitta där under
der fullkomlig trygghet, så skall
man få se dem flyga förbi på krus
kapper och i kappskrindar. En
barnskamrad en gång en vid namn
Pallas Tsak, att han skulle låta
dem se trollkärningarna. Han lufte
de dem det och förde dem på ta-
ket af en ria, som blifvit flyttad 3
gångar. Då de suttit där en stund,
kommer en kappskrinda full
med Trollkärningar, röd af färd,

45
45
flyggande förbi dem. Sedan de
slappit med från rian, ville de
ej se trollkärningar.

Täskastonen söker man också
gryngrot och fisk, antingen lut
fisk eller gädda, ~~men~~ hvilken sjunges
till och med en vaggvisa som lyder så:

Ro, ro till fiskarskär
Många fiskar få vi där,
Laten god, gäddan stor,
Hugg den i nackan
Kast den i bakkan.

O gämn en ti jul o påskan
Täsknatten har ungdomen för
sed att vara ^{no} stth och företagen
sig då allahanda fria upptåg
och pröktstreck. Det som är mest
änmärkningsvärdt bland dessa
företag, är, att ^{den} släpar ut
halm på vägar, åkrar och öf-
na platser, och antänder. Man
kan på samma gång få se skenet

af flere sådana bål, som blossa
 upp i hast och tassna på slottet
 äter ut. På den stora plan, som en
 väggren bildar i Petalax kyrkby
 eller gamla byn, kan man få se
 en prästmorgonen uppställd en såg-
 bock och oöfvan på denne en båt
 eller "rakk" (gammal sorts släde)
 Trine i båten eller "rattin" är
 placerad en stor halmdocka,
 som föreställes ro eller köra med
 en hamplbrät (hamplbräcka) som
 häst. Gamla kvarnar och hus, som
 lita till under gång, ställda som
 kall och mängen kan följande sin
 dörr tillkomnad med en hog (orn)
 morgonen, då han vaknar. Fä-
 karna tillställa också något
 spratt. De bruka ibland stilla
 åt sina grannvårdinnor, ifall
 de slippa in, i deras "bveiplådor"
 och föut, "supperhet" åt sådana
 vårdinnor, som (kan skota) sina krea-

tur. De stillade en gång i ett fä-
 hus, som tillhörde Dali, gård, och
 då halften fick så mycket hö i
 stor mängd, hoppade han och flyg-
 ste af förmågen. ^{fick} ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen} ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen}
 men anledning att säga, att halften
 "fläsa" ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen} ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen}
 höje. ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen} ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen}
 fattig man blifvit plöteligen rik på
 kreatur, de en rik åter under nat-
 ten blifvit utgå. Om grannar ett-
 Per, perst i Porten för par tiotal ör-
 sedan, ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen} ^{hoppade} ^{flygde} ^{af förmågen}
 dona var kan känd för att hålla så-
 deles korta och naiva predikningar.
 Så bestod hans predikan en gång ut-
 om bänerna uti orden: "jag ledner
 och ni trötter ^{inflyttade} ^{han i sin predi-}
 morgon ^{inflyttade} ^{han i sin predi-}
 dikan följande ord: "och i natt ha-
 de varit och slagit sönder min
 svinko, men skadan kan botas med
 fyra bräder och några spikar."
 Dets. berättas om en präst i 88 (18. 4. 4. 4.)

48.

48
L Påskmorgonen skall man stiga
tidigt upp, för att vid solens
L uppgång få se, då solen dansar
till pingsthälgens ^{känner jag} ~~frälsning~~
något, som skulle förhåna att om-
talas.

L Midsommarsaftonen gå flickor
parvis eller flere tillsammans till
någon rågård för att knyta om.
De knyta då om halmeträdet med
en kulört, garnändaröfvan om träd-
ets led. ^{och afsläppa dem} Hvar och en får här sin skil-
da betydelse. Så betyder grönt kär-
lek, svart sorg, gult korg, rött glädje
o. s. v. Efter omknypningen upptages en
torfva för hvar sak hon önskar veta
och sättes i sin grov tillbaka. Mid-
sommardagens eftermiddag upptages
både omknypningen och torfvorna.
Har nu t. v. grönt vult långt, vinn
hon snart någons kärlek och
finnes, och finnes en "skratt"skala

49

49.

bagge/eller mask under samma torf-
va hon tänkt sig frågan; "Blir jag
gift i år?" så kommer det säkert
att ~~inträffa~~ ^{inträffa}. På dessa sina hem-
liga idylliska expeditioner efter-
spandas af gossarna, som ifven vil-
ja vara med och se, huru det går
till. Men senare på afton och in
på natten äro de sysselsatta med
att ställa i ordning en ~~lofsal~~
Torst gå ner af dem till "slätten",
en stor slätt invid sjöstranden,
hvilken begagnas till beteskage
för byns hästar. Där söka de sig
en eller två främmande hästar,
som icke tillhöra byn, utan äro
där på olofligt bete, och med
dem bör man sedan i sporr-
streck till en duktig lofskog, där
ett ^{vackra och smittigt} allertunga björkar huggas för
lofsalens räkning. Denna stal-
les på någon grön plan och till

densamma uppresas äfven en ^{stäng} med en liten ^{fin} flagga, sydd ofta nog af ^{någon fläsk} förklädena. Till löfsalen hemtas sedan par ^{tre} långa gammaldags bord samt saten för att ^{de} midnattsmiddagen be- gagnas, då man vanligen stäl- ler till "hopläggankalas". Ma- stugar och kamrar beklada de med rönnlöv och hagg- blomster samt fönstren med porrevis. Detta kallas att 'mōja'. Själva löfkristarna kallas 'mōjor'. Midnattsmid- den plågar vanligen skriftskole- ungdomen admutteras. Denna gör då också en all- ^{te} till kyrkan. Dylika görkar som uppresas utanför stugor och kyrkan, kåra i Malax namnet "riskor". Också det in- ^{skande} af kyr- kan 'mōjas' och dess golv be- ströas med anvis. I huskronorna

och omkring väggarna fram i kyrkan hängas knippen af blad och blommor af nordens lifa, den väl lukternde konvaljen och andra blommor. På själfva al- taret ställas några blommor de kräkvälter som hämtats från prestgården.

Midnattsmiddagen är sålunda af dubbel anledning en hög- tidsdag för byns innevånare, och de samla sig också i talrik mängd i kyrkan för att afve- ra högtidligheten. Då de bäfvan- de barnen stå inför altaret och aflägga sin tros ed inför både prästen och Gud, fatta iake endast de själfva, utan äfven öfriga närvarande, stundens allvar. Och hård är den som iake denna dag går med vekt och odmjukt hjerta hem ifrån

Herrans hus, samma högtidlig
 het och allvår genomandas äfven
 Es. Tegnér's ^(sublimt dikt) Mattvardsbannen.
 Ehuru jag nu beskriivit en så
 väcker ^{inget} sed ^{likväl} skall jag ^{skilja} nu åter
 gå att ^{skilja} beskrifva andra mindre
 betydliga ^{slä} Seder. Lördagsefter-
 middagen samlas ungdomen
 i löfsalen, för att roa sig med
 dans, lekar och ^{samt} förtära
 det, hvar till de 'lagt in' af.
 Skulle det hända, att de ej hafva
 gjort någon löfsal, samlas de
 någonstädes på 'lindor' d. v. s.
 i något gärde, för att roa
 sista par ut, lagga ut mat eller
 slå boll.

En sak vill jag ännu nämna.
 Hvarje midsummar morgon gör
 någon karing ännu ut genom
 regnsfönstret spritt naken, för
 att gå på sin grannes åker, den
 eller linda som ett ^{frukt} kreatur afbr

ta gräset ^{samt} ~~för~~ insamla dagg
 och gifva åt sina kor, så tros
 man få god mjölk och smörlyc-
 ka, då grannens ~~äta~~ kommer
 att mieta sin.

Efter midsummareu kommer
 midsummaremarknaden, då de
 unga få två eller tre dagars ledig-
 het, för att ^{gå på marknaden} ~~besöka~~ den. De flesta
 följa då med sina föräldrar eller
 husbönders fiskarbåtar till staden
 (Wasa), där de roa sig med hvad
 marknaden har att bjuda på.
 Hvarje flicka köper då åt sig
 något marknadsmytt af det som
 är på modet i byn. De som
 stannat hemma, ställa vanli-
 gen till ett dansnöje.

Efter sommarens stränga arbe-
 ten gåfva fäder och husbönder
 åt de unga hästarna, för att de
 få fara och gästa. I förton för man
 då all tid till Gamla Wasa.

— Vid "Migelsmess" inträder nå-
gon stillhet och hvila, och den
"Hålgomess" är tjänsteåret
slut och drängar och pigor
hålla "hålgomessmåndäin" som
en festdag, förrän de haft en
lävecka och åter inträda i tjänst
för det kommande året.
Många äro landtmannens mö-
dor och många hans fördomar,
men han har ock sina oskyldiga
nöjen och förnöjsamt lif. Vi kunna
 därför instänna med fängaren i
fångande ordom landsbyggden:
"Lilla bygd! du på din lott. Munter-
het och hälsa fått, som bland dina
sysslor födas, men i stadens bojar
dödas. Ledsnadt i det hjärta byr,
som till dina nöjen flyr."
Ömhet, redlighet och tro lti dina
hyddor bo; Frihet har hos dig sitt läge,
Enfald där in fristad ager; Där jag
vid naturens brödet lages
glädje, lif och tro. S. S. S.

